

Referentie: Leeuwen, M. van & M. Looij (2018). Wilders de 'gedoger': andere rol, andere stijl? In J. de Jong, O. van Marion & A. Rademaker (red.): *Vertrouw mij! Manipulaties van imago*. Amsterdam: AUP, pp. 47-52. Alle rechten voorbehouden.

Wilders de 'gedoger': andere rol, andere stijl?

Maarten van Leeuwen en Matthijs Looij

Er is geen Nederlandse politicus wiens ethos de afgelopen jaren zo vaak is bediscussieerd in de media als Geert Wilders. Daarbij is geregeld geweest op een merkwaardige paradox: Wilders is een van meest ervaren politici op het Binnenhof, maar hij weet zich desondanks al jaren het ethos van een politieke *buitenstaander* aan te meten. Wilders doet dat onder meer met zijn taalgebruik. Zo creëert hij afstand tot zijn collega's door hen veelvuldig in zeer negatieve bewoordingen te bejegenen. Daarnaast wekt hij de suggestie niet tot het 'Haagse politieke establishment' te behoren door zijn standpunten niet in abstracte 'Haagse taal' te verwoorden, maar juist op een zeer begrijpelijke en voor iedereen toegankelijke manier.

Een bijzondere periode in de politieke loopbaan van Geert Wilders vormen de jaren 2010 en 2011, toen de PVV gedoogsteun leverde aan het minderheidskabinet-Rutte I, bestaande uit VVD en CDA. Formeel behoorde de PVV in deze periode weliswaar tot de oppositie, maar in de praktijk lag dat complexer: de PVV had aan de onderhandelingstafel gezeten, en daarbij in een 'gedoogakkoord' concrete afspraken gemaakt over het steunen van beleidsvoorstellen van het kabinet-Rutte I. Dit maakte het voor Wilders extra ingewikkeld om afstand tot het Haagse establishment te suggereren: Wilders onderhield immers nauwe banden met de coalitiepartijen en was in de praktijk vaak medeverantwoordelijk voor doorgevoerd beleid.

Leidde Wilders' gedoogrol tot een andere positionering in het debat? Hij kon zich, door zijn veranderde politieke rol, immers minder makkelijk het ethos van een politieke outsider aanmeten. Uitte zich dat ook in een andere stijl tijdens de gedoogjaren? Bejegende hij zijn collega-politici anders, en was zijn taal wellicht 'Haagser'? Wilders zelf suggereerde in een interview met *de Volkskrant* van niet: 'Onze afwezigheid op (...) [het] bordes is de prijs die we betalen voor het niet-matigen van onze toon'. Maar strookt deze claim ook met de werkelijkheid? Om daar inzicht in te krijgen, vergelijken we Wilders' taalgebruik tijdens de Algemene politieke beschouwingen van 2010 en 2011 (de gedoogjaren) met zijn taalgebruik in de Algemene beschouwingen van 2012 en 2013, toen Wilders weer 'regulier' oppositie voerde, namelijk tegen het kabinet-Rutte II bestaande uit VVD en PvdA.

Minder negatieve bejegening, andere 'slachtoffers'

In alle onderzochte debatten maakt Wilders gebruik van pejoratieve termen om collega-politici aan te duiden. In zijn rol als gedoger richt hij zijn pijlen echter wel nadrukkelijk op andere slachtoffers. Tijdens de Algemene politieke beschouwingen (APB) van 2012 en 2013 moeten vooral het kabinet en de coalitiepartijen (VVD en PvdA) het ontgelden: het kabinet wordt getypeerd als 'uithuilkabinet', 'afbraakkabinet' en 'het krukkenteam van FC Rutte'; het regeerakkoord wordt omschreven als een 'gedrocht', 'ongelofelijk amateurisme' en 'de love baby van Mark [Rutte] en Diederik [Samsom]' die als 'misbaksel te vondeling is gelegd'. Verder noemt Wilders premier Rutte en PvdA-leider Samsom 'de Bassie en Adriaan van de Nederlandse politiek' die 'samen lepeltje-lepeltje onder hun dekbedje liggen' en 'linkse codetaal' spreken. In de gedoogperiode zijn daarentegen vooral de oppositiepartijen, de 'linkse elite' en 'Europa' de klos. Wilders spreekt bijvoorbeeld over 'de Haagse

regentenkliek en de linkse grachtengordelelite' die 'een beetje "huiliehuilie" staan te doen op de gang'. GroenLinks-leider Femke Halsema wordt 'meisje Halsema' genoemd die 'met haar natte oogjes, haar kroeldoek verbeten in haar mond, met poppen smijt'; Alexander Pechtold (D66) staat volgens Wilders 'met een pruillipje bij de interruptiemicrofoon' en Job Cohen (PvdA) is de 'bedrijfspoezel van Rutte I', die 'aan een lijntje wordt uitgelaten, een keer kan keffen, maar uiteindelijk toch het kabinet volgt'. De hele oppositie noemt hij 'handelaren in zure druiven en gare rapen' die mogen 'pruttelen tot zij een ons wegen'; als Wilders het heeft over linkse partijen in het algemeen, heeft hij het bijvoorbeeld over 'de linkse elite', 'linkse koninkrijksjes', 'linkse dagdromers' en 'verheven eurofielen'. Ook 'Europa' moet het ontgelden: het Europees Parlement is volgens Wilders een 'farce' en een 'nepparlement' dat beter als 'gebouw voor de winterstalling van caravans' gebruikt kan worden, en het Europese noodfonds voor eurolanden met financiële problemen noemt Wilders een 'Dagobert Duckpakhuis'.

Dat Wilders in zijn verschillende politieke rollen andere slachtoffers uitkiest voor zijn beledigingen, valt uiteraard goed te verklaren: het ligt in de lijn der verwachting dat hij in zijn gedoogrol zijn pijlen niet zozeer richt op het kabinet (waarmee hij nadrukkelijk samenwerkte) maar op de oppositiepartijen, terwijl kritische bejegening van het kabinet in de oppositie jaren wel te verwachten valt. Verrassender is dat Wilders in de gedoogjaren *in zijn algemeenheid* beduidend minder gebruikmaakt van pejoratieve bejegeningen dan in de oppositie jaren 2012 en 2013. In de APB van 2010 en 2011 gebruikt Wilders in totaal 47 beledigende aanduidingen voor collega's in 16.295 woorden, wat omgerekend neerkomt op 0,28 beledigingen per 100 woorden. In de oppositie jaren tellen we daarentegen in 6567 woorden 99 beledigingen aan het adres van collega-politici, wat neerkomt op 1,5 belediging per 100 woorden. Dat is meer dan 5 keer zoveel. Het feit dat Wilders in de gedoogjaren collega's veel minder vaak negatief bejegt, laat zien dat Wilders zich in deze jaren minder het ethos van een buitenstaander aanmeet: hij stelt zich beduidend minder afstandelijk op tegenover zijn collega-politici dan in de jaren daarna.

Deze conclusie wordt ook ondersteund door Wilders' gebruik van complimenten in de jaren 2010-2011. Wilders staat erom bekend dat hij eigenlijk nooit complimenten uitdeelt aan zijn collega-politici, maar als gedoger doet hij dit wel:

Complimenten daarvoor aan de heer Rutte en zijn team! U zit daar toch als het meest rechtse kabinet aller tijden! Dat mag ik toch wel zeggen, Maxime [Verhagen], of niet?

Minder toegankelijke taal

In de gedoogjaren is niet alleen de mate waarin en manier waarop Wilders collega-politici negatief bejegt anders dan in de jaren erna: zijn taalgebruik lijkt ook iets 'Haagser' van karakter te zijn. 'Haagse taal' kenmerkt zich onder andere door abstractheid, en in dat licht is het opvallend dat de abstractiegraad van Wilders' taalgebruik in de gedoogjaren hoger lijkt te liggen dan in de jaren die volgen. Zo maakt Wilders in de periode 2010-2011 beduidend meer gebruik van abstracte woorden, dat wil zeggen naamwoorden die ontastbaar of onstoffelijk zijn, zoals 'precedent', 'besluitvorming', 'democratie', 'maatregelen', 'kwestie', 'staatsrecht', 'ontslagrecht', 'de WSW', 'openbareordecriterium', en 'uitkeringsafhankelijkheid'. Bovendien valt op dat Wilders in de gedoogjaren veel minder gebruikmaakt van wat in de klassieke retorica '*enargeia*' wordt genoemd: een situatie of gebeurtenis zó levendig beschrijven dat het publiek die situatie of gebeurtenis letterlijk voor zich ziet. Dit stijlmiddel is een beproefde retorische techniek om een boodschap op een

zeer toegankelijke manier over te brengen, en Wilders maakt daar in de oppositiejaren geregeld gebruik van – zoals in dit voorbeeld uit de APB van 2012:

Nog nooit kwam een kabinet zo beroerd uit de startblokken. Alles ging mis: de beëdiging, de stukken die met horten en stoten naar buiten kwamen, de koopkrachtplaatjes, de bonje in de VVD. De Partij van de Arbeid, voorzitter, zette de polonaise in toen de VVD op de grond lag. Het regeerakkoord werd trots gepresenteerd en werd daarna weer ingetrokken en aangepast, want de cijfers klopten niet. Oh nee, ze klopten wel. De heer Samsom kreeg blauwe vingers van het twitteren. [...] De wedstrijd moet nog beginnen, maar nu al liggen de spelers aan het beademingsapparaat. Voorzitter, FC Rutte is FC Knudde.

In zijn rol als gedoger maakt Wilders beduidend minder gebruik van *enargeia*. Passages waarin hij dit stijlmiddel wél gebruikt zijn in de gedoogjaren bovendien gemiddeld een stuk korter dan in de oppositiejaren, zoals het volgende voorbeeld uit 2011 laat zien:

Terwijl zij [d.i. Eurocommissaris mevrouw Malmström] nog een sjekkie opsteekt, probeert zij uit volle macht Nederland eigenlijk te dwingen om de grenzen verder open te zetten voor gelukzoekers en kansarmen. Toen zij op bezoek was in Nederland, heeft zij dat in menig interview eerlijk en open gezegd.

De besproken verschillen maken niet dat Wilders in de gedoogjaren met meel in de mond spreekt: ook in de periode 2010-2011 zijn zijn debatbijdragen voor het algemene publiek goed te volgen. Toch zijn de verschillen interessant: dat Wilders in zijn gedoogjaren abstracter taalgebruik hanteerde, is een indicatie dat hij in die gedoogjaren 'Haagser' formuleerde dan in de jaren erna. Naast de mildere wijze van bejegening wijst ook dit erop dat Wilders zich in de gedoogperiode minder het ethos van een buitenstaander aanmat.

Inclusief wij

Een laatste interessant verschil in taalgebruik tussen de gedoog- en oppositiejaren van Wilders is zijn gebruik van inclusief 'wij'. Met dit stijlmiddel kan een spreker zich op een lijn stellen met anderen. In de gedoogjaren maakt Wilders hiervan vaker gebruik om zich op een lijn met zijn collega-politici te stellen dan in de oppositiejaren. Drie voorbeelden uit die gedoogperiode:

We [de Tweede Kamer] zullen niet meer worden geconfronteerd met een meerderheidscoalitie die alles kan dichttimmeren.

We ['de politiek'] kunnen de kinderen van Nederland niet opzadelen met een steeds verder uit de hand lopende staatsschuld.

Vorig jaar hebben *wij* [de gedoogpartners] afgesproken waar *wij* het over eens zijn. *Wij* hebben afgesproken waar *wij* het niet over eens zijn.

Door zich in de gedoogperiode vaker op een lijn te stellen met zijn collega's dan in de oppositiejaren, positioneert Wilders zich in zijn rol als gedoger dichter bij zijn collega's: hij neemt minder afstand en creëert daarmee minder het imago van een politieke buitenstaander.

Conclusie

Hoewel Wilders zelf stelde in de gedoogperiode zijn toon niet te matigen, laat onze analyse zien dat Wilders in zijn gedoogrol wel degelijk een andere stijl hanteerde dan in de oppositiejaren die volgden. Was Wilders-de-gedoger een radicaal andere politicus dan Wilders-in-de-oppositie? Dat niet. Maar de besproken formuleringskeuzes wijzen erop dat Wilders zich in de gedoogperiode minder als een politieke buitenstaander positioneerde: hij mat zich, anders dan hij zelf beweerde, wel degelijk een iets ander ethos aan.

Verder lezen:

Looij, M. (2016). *'De Grote Gedoger', Een taalkundig-stilistisch onderzoek naar de positionering van Geert Wilders tegenover zijn collega-politici in de gedoogperiode van de PVV*. Bachelorscriptie Universiteit Leiden, opleiding Nederlandse Taal en Cultuur.

Ons essay is gebaseerd op de uitkomsten van Looijs scriptie.

Leeuwen, M. van (2016). 'Man van het volk'. Stijl en imago van Geert Wilders. *Tekstblad: Tijdschrift over Tekst en Communicatie* (22(2): 6-11).

Een toegankelijk artikel over de vraag hoe het taalgebruik van Geert Wilders bijdraagt aan zijn imago.

Leeuwen, M. van (2015). *Stijl en politiek. Een taalkundig-stilistische benadering van Nederlandse parlementaire toespraken*. Utrecht: LOT.

Zie http://www.lotpublications.nl/Documents/386_fulltext.pdf.

Een wetenschappelijke studie naar de vraag hoe het taalgebruik van Wilders en andere politici bijdraagt aan politieke beeldvorming.

Kuitenbrouwer, J. 2010. *De woorden van Wilders & hoe ze werken*. Amsterdam: De Bezige Bij.

Een mooi overzicht van kenmerken van Wilders' taal.